

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ХРИСТІЯНСЬКА ЛЮБОВ» І ФЕНОМЕНА «ГОСТИННІСТЬ» ЯК ОСНОВ МОРАЛІ СУСПІЛЬСТВА

Анотація. Процеси глобалізації сучасного суспільства поставили перед релігійними конфесіями завдання відродження морально-етичних і релігійних чеснот. Особливої актуальності набуває проблема морального виховання особистості. Соціально-моральна практика показує, що у людини немає зацікавленості у сприянні суспільному благу, тому необхідні зусилля спільноти щодо встановлення соціальних норм і інститутів.

Ключові слова: мораль, релігія, любов, Старий Завіт, Новий Завіт, християни.

Вступ. Мораль і релігія спрямовують людину з на вищі, ідеальні відносини з іншими людьми. Принцип любові – агапе (милосердя, турбота) – є найважливішим моральним принципом. Любов як основа й ідеал людського життя була відкрита християнством. Вона може виконувати корисну функцію в житті суспільства. Їй властиве емоційно-чуттєве начало. Без неї розумний початок був би неживим. Через любов розум приходиться до вищого стану – духовного розуму, за допомогою якого людина мислить духовними категоріями.

Основна частина. Необхідність турботи про незнайому людину, яка опинилася в нужді, узгоджується з милосердям, з християнською любов'ю до ближніх [2]. Святе Письмо підкреслює необхідність любові до мандрівників. Де б ми не жили – в будинку, гуртожитку, тюремній камері, – через нас повинна відкриватися любов до ближніх. У чужинців потребували укриття гнані християни, які шукали притулку у одновірців. Апостоли і проповідники переходили з проповіддю з одного місця на інше і сподівалися на старанність гостинних людей. Вони не брали з собою ні золота, ні срібла, ні торби в дорогу (Матв. 10: 19).

Любов до мандрівників є наслідуванням надприродної божественної любові. На підставі цієї любові Бог дав ізраїльському народу землю (Лев. 25:23). Цей народ під час виходу з Єгипту в дорозі не голодував (Пс. 77 – 12:16) і отримував божественну допомогу. На підставі такого милосердя всі люди на землі повинні приймати знедолених людей (Лк. 13:14). Гостинні люди завжди допомагають та забезпечують матеріально ближніх, які цього потребують.

У Святому Письмі сказано: «<...> один до друг до друга люб'язні» (Рим. 12:10). Якщо християни змушені мандрувати (I Петр. 4: 9; I Тим. 3: 2; Тит. 1: 6; Євр. 13: 2), то необхідна праця християн – брати участь у потребах святих.

Авраам показав щедрість і старанність у гостинності. Він чекав гостей цілий день. Потім він обіг їм назустріч і вклонився до землі. Необхідно надавати допомогу святим шанобливо і гідно. Турбота про незнайому людину, яка опинилася в нужді, узгоджується з християнською любов'ю.

Гостинність означає створення такого простору, в якому мандрівник може відчувати себе бажаним другом [1]. Гостинність не змінює людей, але вона створює умови, за яких зміни можуть відбутися. Про це ми знаходимо багато прикладів як в Старому Завіті, так і в Новому. Зокрема, ідеться про оповідання про Авраама, Лота, сонамітянку, учнів, які йшли в Еммаус, а також про милосердного самарянина. Святе Письмо оповідає нам про те, наскільки повинні ми бути щедрими.

У Святому Письмі сказано: «Хто сіє скупю, той скупю й жатиме, а хто сіє щедро, той щедро й жатиме»; «Кожен приділяє як серце йому призволяє, не в смутку й не з примусу <...>».

Мученик Юстин Філософ пише в Апології імператору в 155 році н.е.: «Ми, які найбільше цінуємо накопичення багатства і своє майно, тепер віддаємо все в загальне користування і ділимо з кожним нужденним. Ми, які ненавиділи і знищували один одного через відмінності в манері поведінки і не жили з людьми інших племен, з приходом Христа живемо з ними і молимося за наших ворогів (I Апологія Юстина, глава 14).

Гостинність властива не тільки християнам. У стародавньому світі гостинність вважалася основою моралі. Окремі сторони сучасного життя вимагають відродження гостинності. Головною ознакою гостинності є визнання важливості дружніх стосунків з тими людьми, яких відкинули в суспільному та приватному житті. Це особливо важливо для тих людей, у яких було розбите життя, яких зрадили в дружбі, чий почуття були зневажені. Залучення таких людей до товариства допомагає повернути їх до життя.

Існує безліч модифікацій гостинності. Зокрема, це звані гості, непрохані гості, випадкові, обов'язкові, гості-свати, гості-купці і дипломати, послі. Гостинність в сучасному суспільстві – це підтримка тісних зв'язків між країнами і народами [4].

Гостинність – це джерело симпатії, взаємного розуміння і підтримки. У Середньовіччі носіями інформації були люди, які вирушали в паломництво до святих місць. У старообрядницькому і євангельському середовищах нелегальне поширення інформації було ускладненим, тому мандрівники виконували функції поширення її між громадами.

Кожний народ сприймає гостинність відповідно до своєї національної традиції. Комунікація відбувається через здійснення обрядів, дружнє спілкування. Під час такого спілкування гість долучається до світу господарів.

Існує багато ритуальних практик, в яких люди або предмети зображують божественних гостей. Символічне надання гостю сакрального статусу наділяє його містичними здібностями. Існує уявлення про те, що гість приносить з собою щастя і благополуччя.

Отже, гостинність включає в себе такі важливі напрями діяльності, як розміщення гостей, їхнє харчування. Гостинність виражається в повазі до інакших звичаїв і традицій.

Господар надає гостю нічліг, частування, відводить йому почесне місце за столом, сподівається на таке ж ставлення до себе, тобто теплий прийом, спокійну, сприятливу і дружню атмосферу. Особлива увага приділяється ввічливості, тактовності. Господар проявляє хороші манери, стриманість, терпіння, культуру мовлення, люб'язність і привітність [8]. Приймати у себе гостя слід без нарікання, невдоволення, засмучення або занепокоєння через те, що можуть бути якісь витрати на прийом.

Однак гостинність не повинна суперечити розсудливості. Вона не має сприяти неробству, лінощам, бажанню жити чужою працею. Якщо зупинка тривала, то гість повинен працювати.

Християнська любов відноситься до внутрішнього буття людської особистості. Вона звернена до всіх людей у всій неповторності кожного з них. Любов – це основа моралі. З неї випливають моральні цінності. Любов – це одне з ключових понять християнства. Християнська любов має відразу безліч значень. Така любов – це милосердя, співчуття, турбота. Через любов до Бога християнин проявляє любов до всього, що створено Богом.

Християнин прагне досягти вищого добродійного стану, де гнів, ненависть, злоба перестануть бути значимими. У своїй сутності любов – це одна з найвищих цінностей, яка проявляється в емоційно насиченому ставленні до когось, в гармонійному спілкуванні і взаємодії з ним. Вона робить одну людину важливою для іншої. Любов – це не тільки сильне почуття, а й його діюча субстанція. Отже, любов виступає як творча сила, як турбота про кохану людину. Любляча людина прагне приділити іншій людині більше уваги, принести більше задоволення і радості, ніж собі.

Чи є християнська любов синонімом альтруїзму? Альтруїзм є проявом суспільних властивостей людини. Він замість особистого звеличує колективне. Емпатія і співчуття – це основа альтруїзму. Розумний альтруїзм – це вчинки на благо собі при врахуванні інтересів інших людей. Отже, розумний егоїзм є формою індивідуалізму, зокрема турботою про себе. Любов у християнській ідеології – це жертвність, самозречення, милосердя [3].

Історичний принцип альтруїзму певною мірою був втілений у заповіді любові. Але заповідь любові не вичерпується альтруїзмом, а містить в собі мораль. Особливу силу Божої любові висловлює милосердя як принцип ставлення Бога до людей. Милосердя становить форму жалісливої любові, сердечної участі в житті інших людей.

У контексті даного аналізу милосердя виступає вищою формою альтруїзму. Людина повинна жертвувати собою, проявляючи християнську любов. Отже, альтруїзм і милосердя мають різну природу і зміст. Альтруїзм описується соціально-психологічними моделями, які означають відмову від благодійних, жалісливих вчинків, але водночас зводять таку діяльність до захисту інтересів конкретної людини.

Милосердя в християнстві полягає в наданні допомоги взагалі. Це означає нагодувати голодних, напоїти спраглих, одягнути тих, які не мають пристойного одягу, відвідати тих людей, які перебувають у в'язниці, відвідати хворих, прийняти біженців. Милосердя – це прояв любові, яка бере початок з індивідуального вільного прагнення людини сприяти благу іншої людини. Людина існує в ціннісно орієнтованому світі, де її справжня свобода проявляється у вільній спрямованості до Бога. Свобода розуміється як усвідомлення і добровільне прийняття заповідей, принципів, норм любові, милосердя, страждання [7].

Відчуваючи милосердя, людина не так думає про себе, як про того, хто страждає. Феномен людського милосердя лежить в основі колективної та індивідуальної моральності. Милосердя можна знайти в основі багатьох духовних і естетичних традицій. Принцип добра в соціальній взаємодії людей реалізується

в такій фундаментальній цінності, як чеснота. Чеснота виражається як діяльне добро, прагнення, здатність і готовність особистості здійснювати благодійні вчинки для іншої людини або соціальної групи.

Добродіяння пов'язане з взаємодіями, за допомогою яких здійснюється милосердя. Це моральна норма і цінність, яка будується на співчутті, а також готовність допомагати будь-якому нужденному. Важливим є той факт, що милосердя органічно пов'язане з різними проявами любові.

Реформація була істотним кроком в історії розвитку ідей і інституту милосердя у християн. Нове бачення полягало в тому, що протестантизм переніс милосердя, тобто благочестиву благодійність, з зовнішніх форм прояву у внутрішній зміст. Головним завданням милосердної людини є не обдарування нужденної людини милостинею, а порятунок її душі, моральне оновлення її внутрішнього стану.

Співчуття є одним з моральних обов'язків християнина. Заповідь любові підноситься над усіма іншими заповідями. Саме милосердя є проявом вищої любові. У Новому Завіті прообразом любові до ближнього є не себелюбство, а саме милосердя Бога. Але людина не може бути милосердною до Бога. Можливість самої любові до людини зумовлюється Божою любов'ю до людини, Його милістю щодо людини.

Милосердя втілюється у співчутті, при цьому людина обмежує себе, жертвує собою заради інших. Милосердя передбачає здатність, зусилля волі. Воно втілюється в даруванні, тобто в відданні. Воно є подоланням себе, свого прагнення до заощадження. За допомогою милосердя долається відособленість людей, створена порядком суспільного життя. Милосердя означає неупереджене прийняття інтересів іншої людини незалежно від симпатії чи антипатії [6].

Прояв милосердя полягає у внутрішньому змісті, тобто в порятунку людини, зміні її внутрішньої природи. Бог є абсолютним зосередженням блага, милості і справедливості. Він Сам є благом, милістю і справедливістю та їх джерелом. Милосердя є метою прагнень людини і засобом її наближення до Бога. Милосердя діє за принципом рівності і здатне встановити дружні стосунки між членами людського суспільства. Це означає визнання і дотримання кожним індивідом прав інших. Традиції милосердя, благодійної діяльності є загальними. Вони характеризують як минулі, так і сьогоденні міжконфесійні відносини.

Визначальним стає розуміння милосердя як невід'ємної якості, внутрішньої мотивації до безкорисливого здійснення добра. Розглядаючи понятійну форму милосердя – благодійність, ми переконуємося, що відмінність милосердя від благодійності полягає в тому, що акцент у благодійності робиться на ціннісно-мотиваційній стороні людської діяльності, а в милосерді – на емоційно-чуттєвій. Сфера поширення милосердя є набагато ширшою за сферу, де проявляється благодійність. Милосердя проявляється і в родині, і в дружньому спілкуванні, і між ворогами [5].

Християнська чеснота розуміється не як моральна, а як теологічна, духовна категорія. Перелік чеснот відрізняються в різних християнських традиціях. Однак в цілому людина прагне до чеснот не заради вигоди, а щоб знайти життя в Бозі.

Висновок. Милосердя – це боротьба з нетерпимістю, з байдужістю суспільства. Сучасне суспільство потребує милосердя, тому слід розвивати дане почуття. Це можливо завдяки розширенню власних знань про милосердя. Милосердна людина може навчитися сприймати потреби інших людей і реагувати на них.

Духовна любов до Бога дає надію на порятунок і відкриває шлях до співчуття до навколишнього світу через реальну любов до людей і неприйняття влади зла, джерелом якого є свавілля, егоїзм, самолюбство.

Милосердя – це одна з найважливіших християнських чеснот. Милосердя до ближнього нерозривно пов'язане з заповідями Бога. Згідно з християнською доктриною любов до Бога, як і всі релігійні почуття, набуває в серці людини значення лише тоді, коли людина проявляє милосердя до ближніх.

Милосердя є спільною людською цінністю, що має глибокий моральний сенс. Милосердя пов'язане з встановленням духовності людини, що має виховне значення. Це сприяє формуванню у людей почуття шляхетності, душевної щедрості і солідарності, спонукає їх до творчої активності.

Нині милосердна і благодійна робота релігійних організацій здійснюється за різними напрямками і в різних формах. Серед них – допомога хворим в медичних установах, підтримка людей з розумово-психічними і фізичними вадами та дітей-інвалідів, турбота про немічних людей похилого віку. Зокрема, ідеться про соціально незахищені групи населення. Окремо варто зазначити про виховну та благодійну роботу з алкоголіками і наркоманами. Релігійні організації різної конфесійної спрямованості проводять індивідуальну благодійну діяльність, спираючись на багатовіковий досвід милосердя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко Г.І. Гостинність як одна із перших форм прояву людської довіри. *Соціальні технології*. 2011. № 52. С. 7–12.

2. Белоусов П.А. Христианская любовь как форма высшей человеческой чувственности. Владимирский государственный университет. том 13. № 2. 2020. С. 1746–1756.
3. Бигун Р.В. Альтруизм и милосердие как ценности и факторы человеколюбия. *Гилея*. 2015. № 102. С. 197–200.
4. Витолина Ю.В. Гостеприимство. *Логика и этос*. СПб. : РХГА, 2014. С. 238–245.
5. Логунова Е.Г. К вопросу о двух концепциях феномена милосердия. *Дискусия*. Екатеринбург. 2012 № 3. С. 21–25.
6. Логунова Е.Г. Милосердие как способ борьбы с нетерпимостью. СПб. : Изд-во политехн. ун-та. 2011. С. 155–156.
7. Осипова А.В. Психологическое осмысление милосердия в современном обществе. 2018. 14–23.
8. Пономарьев А.П. Етнічність та етнічна історія України в контексті комунікації. Народна історія України : курс лекцій ; навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Либидь. 1996. 68.

В. Г. Чаплинский. Компаративный анализ понятия «христианская любовь» и феномена «гостеприимство» как основ морали общества. – Статья.

Аннотация. Процессы глобализации современного общества поставили перед религиозными конфессиями задачу возрождения нравственно-этических и религиозных добродетелей. Особую актуальность приобретает проблема морального воспитания личности. Социально-нравственная практика показывает, что у человека нет заинтересованности в содействии общественному благу, поэтому необходимы усилия общества по установлению социальных норм и институтов.

Ключевые слова: мораль, религия, любовь, Ветхий Завет, Новый Завет, христиане.

V. Chaplynskyi. Comparative analysis of the concept of “Christian love” and the phenomenon of “hospitality” as the basis of morality of society. – Article.

Summary. The processes of globalization of modern society have set before the religious confessions the task of reviving moral, ethical and religious virtues. Of particular relevance is the problem of moral education of the individual. Social and moral practice shows that a person has no interest in promoting the public good. Therefore, community efforts are needed to establish social norms and institutions.

Key words: morality, religion, love, Old Testament, New Testament, Christians.

УДК 392:502.175 (477) (043.3)

А. О. Шевель

*кандидат філософських наук, доцент,
завідувач кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна*

РОЗУМІННЯ УСПІХУ СТАРОДАВНІМИ ГРЕКАМИ

Анотация. У статті обґрунтовано концепт «успіх» у філософському аспекті. З'ясовано, що проблема успіху є дискусійною, про що свідчить низка підходів щодо його тлумачення. Розглянуто розуміння успіху стародавніми греками від міфологічного світогляду до аналізу творів античних авторів. Акцентовано увагу на чинниках, що впливають на успіх.

Ключові слова: арете, агон, місто-поліс, неуспіх, слава, софія, успіх, щастя.

Проблема успіху є складною і полівимірною. Успіх в житті людини і суспільства – це явище складне і неоднозначне: він має безліч форм прояву, показуючи себе в абсолютно різних галузях людського буття і діяльності (політиці, бізнесі, науці, мистецтві, повсякденності тощо). Успіх є символом ідеального стану, показуючи кращий порядок світоустрою і зразок для наслідування. Його можна назвати мірилом цінності, особистісним еталоном, навіть соціальним імперативом. Успіх отримує схвалення в суспільстві і виступає мотивацією для тиражування, тобто впровадження в життя окремої людини, соціальної групи або суспільства в цілому певної стратегії поведінки. Без перебільшення можна сказати, що саме успіх виступає однією з головних домінант, що визначає і структурує життя кожної людини.

Проблема успіху і успішної людини не завжди була у фокусі уваги філософської науки. Нерідко мислителі висловлювали протилежні ідеї і погляди. Одні науковці бачили успіх в результаті зусиль людини,